

Primera República

150 anys després

Al·legoria a la República Federal espanyola. *La Flaca*, 1873.

Crèdits

Textos i comissariat:

Josep Pich i Mitjana, Pau Vinyes i Roig, F. Xavier Menéndez i Pablo i Alfonso Bermúdez Mombiola

Disseny i maquetació:

la Negreta

Impressió:

Arts & Muntatges Signage Team Scp

Assessorament lingüístic:

Traducciones y Tratamiento de la Documentación, S.L.

Fonts documentals i procedència de les imatges:

Arxiu General de la Diputació de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), Museu Marítim de Barcelona, Biblioteca Nacional de España, Hemeroteca Municipal de Madrid, Fons Família Vinyes-Roig

Itinerància de l'exposició:

Tot Història Associació Cultural

Més informació

Accediu a l'exposició virtual [Versión en castellano] [English version]

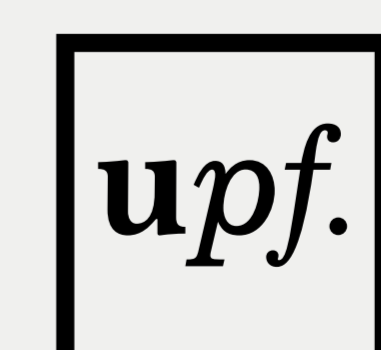

diba.cat/exposicions/-/primera-republica

Organitzadors

**Diputació
Barcelona**

upf.
Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Aquesta exposició ha estat impulsada pel programa de Memòria democràtica de la Diputació de Barcelona (Àrea de Presidència), amb la col·laboració de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona i el suport del GRENS de la Universitat Pompeu Fabra.

El Sexenni Revolucionari

El 2023 i el 2024 celebrem el 150è aniversari de la Primera República (1873-1874), que fou el colofó del Sexenni Revolucionari (1868-1874).

La revolució democràtica de 1868, anomenada la Gloriosa o Revolució de Setembre, comportà el destronament d'Isabel II i l'expulsió de la dinastia dels Borbó.

El desgast del règim monàrquic autoritari representat per la reina Isabel II, agreujat per la greu crisi econòmica i les males collites dels anys 1867-1868, va comportar que sectors de la societat militar i política es pronunciessin en un complot revolucionari contra el règim isabelí, que es va iniciar a Cadis el setembre de 1868.

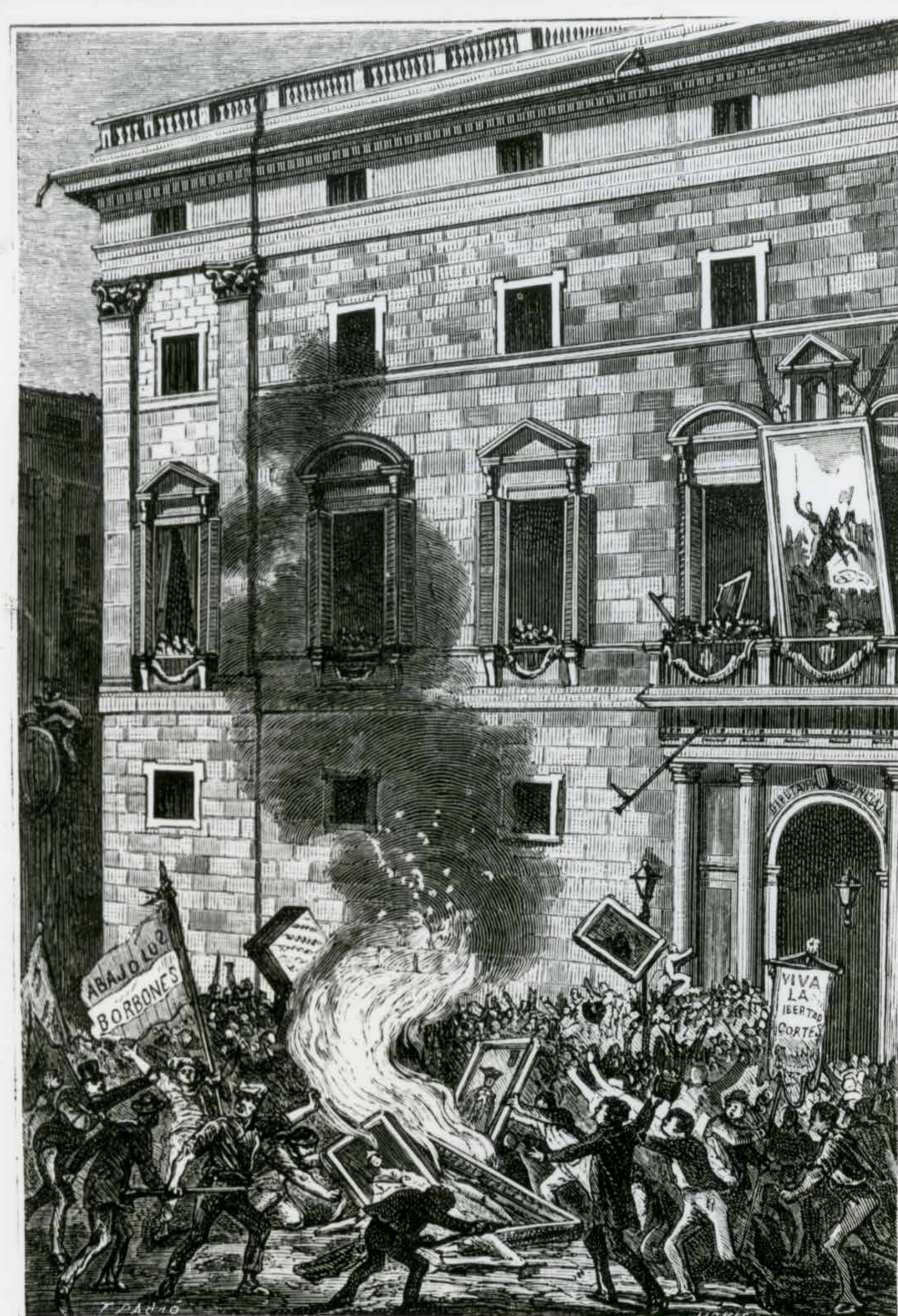
Els impulsors de la revolució triomfant, liberals i progressistes que continuaven sent monàrquics, volien que Espanya fos una monarquia veritablement democràtica, parlamentària i constitucional. El moviment va ser liderat pel Partit Progressista i la Unió Liberal, i va tenir el suport dels republicans, però a Catalunya fou liderada pel Partit Democràtic Republicà Federal. Barcelona va viure una autèntica revolució democràtica inspirada en el desig generalitzat de transformacions estructurals del sistema polític espanyol.

Es va constituir un govern provisional liderat pels generals Serrano i Prim, i es convocaren Corts constituents, que el 1869 van aprovar una nova constitució democràtica, però monàrquica. El novembre de 1870, les Corts designaren Amadeu I de Savoia com a rei, però poc després era assassinat el seu principal valedor, el general Prim.

La inestabilitat política durant el curt regnat d'Amadeu (1871-1873), amb sis governs i tres eleccions generals, així com la greu situació social, política i econòmica, amb dues guerres actives (la de Cuba, iniciada el 1868, i la Tercera Guerra Carlina, que va començar el 1872), va derivar en l'abdicació d'Amadeu i en la proclamació de la República l'11 de febrer de 1873.

Els promotors de la Gloriosa van impulsar un seguit de reformes amb la voluntat de modernitzar el país, algunes de les quals van ser continuades per la República.

La Primera República va ser efímera i convulsa, però fou l'embrió d'uns quants projectes que mig segle després s'acabarien materialitzant en la Segona República (1931).

EL PUEBLO DE BARCELONA QUEMANDO LOS RETRATOS DEL PRIMERO Y ÚLTIMO BORBÓN DE ESPAÑA. 1868

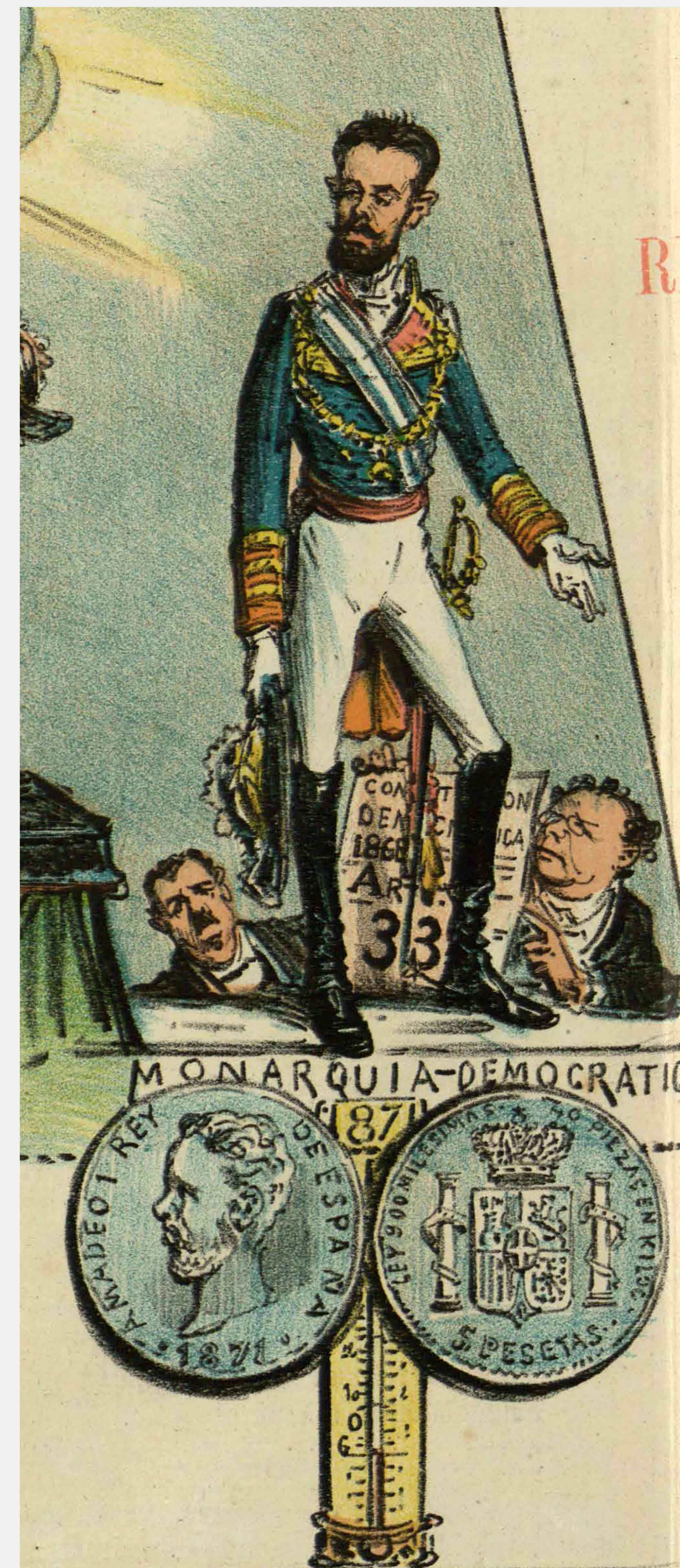
L'esclat revolucionari de la Gloriosa a Barcelona, setembre de 1868. Ciutadans barcelonins cremen retrats dels reis borbònics. Arxiu General de la Diputació de Barcelona

El general Joan Prim, president del Consell de Ministres, moria arran de l'atemptat sofert el 27 de desembre de 1870. Gravats publicats a *La Ilustración Española y Americana* el 5 de gener de 1871. Biblioteca de Catalunya

Els líders de la Revolució de Setembre de 1868. D'esquerra a dreta, Joan Prim i Prats, Juan Bautista Topete i Francisco Serrano y Domínguez. Dibuix de Tomàs Padró. *La Madeja*, 14 de març de 1875. Biblioteca de Catalunya

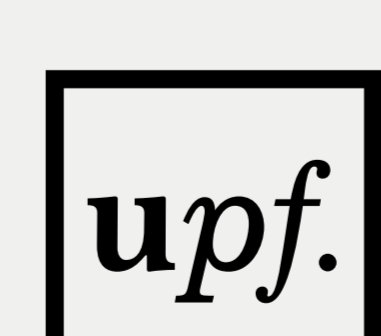
El rei Amadeu I va tenir un regnat molt curt. A la imatge, amb Manuel Ruiz y Zorrilla i Cristino Martos Balbi. A baix, la nova moneda espanyola de 5 pessetes. Dibuix de Tomàs Padró. *La Madeja*, 14 de març de 1875. Biblioteca de Catalunya

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

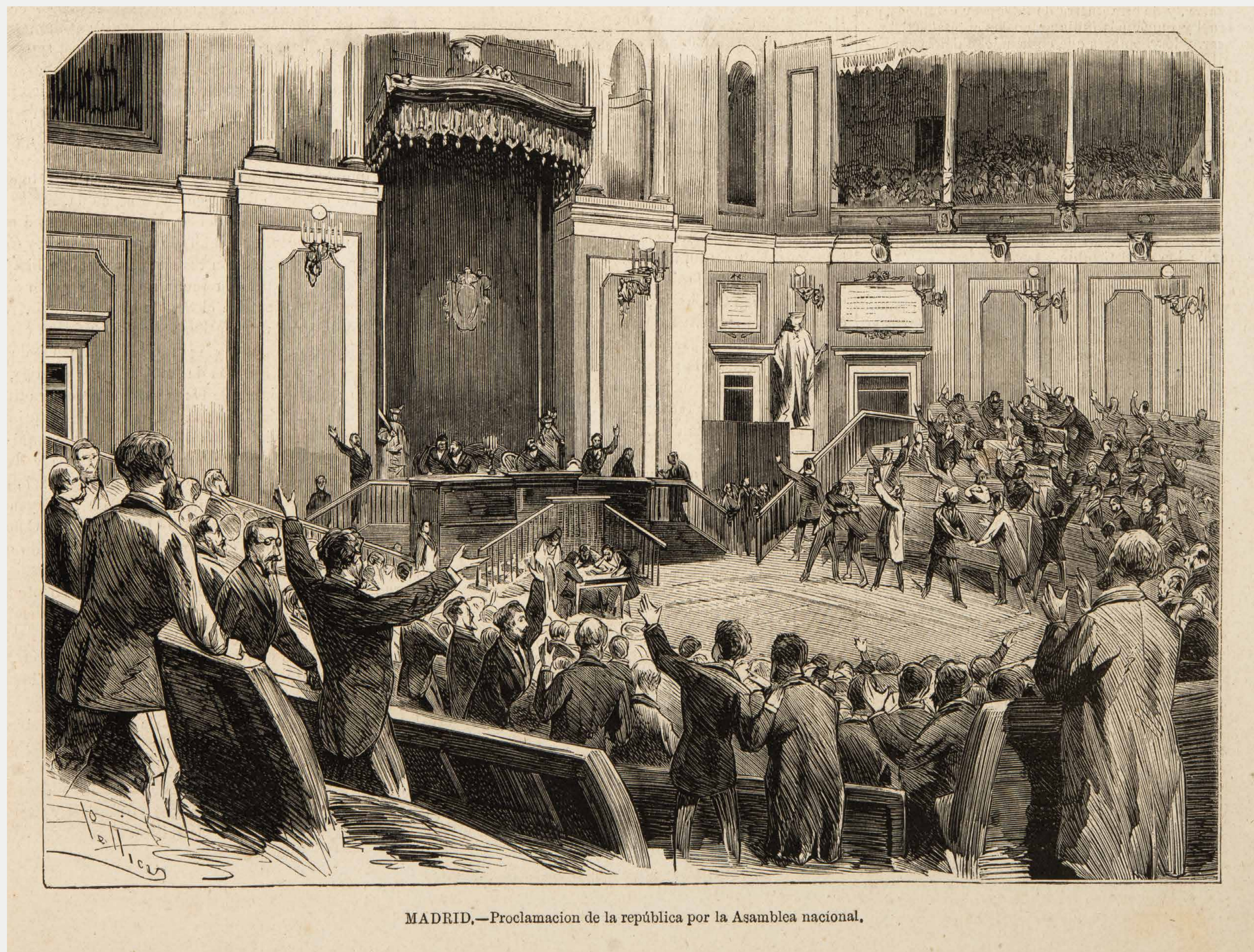
La proclamació de la República

La renúncia d'Amadeu I va agafar desprevinguts els dirigents polítics, començant pels republicans, que havien defensat conquerir la república federal de baix a dalt. En canvi, amb la sobtada abdicació del monarca, la direcció del republicanisme federal defensava que Espanya esdevingués una república des de dalt i per via legal. La immediatesa fou el factor clau per a la seva proclamació. El mateix 11 de febrer de 1873, el Congrés i el Senat es van constituir en Assembla Nacional, la qual proclamà la República, tot i que els republicans eren minoria. Una part dels monàrquics, els demòcrates radicals, en trobar-se sense candidat al tron, van votar a favor de la República com a mal menor, possiblement esperant que la situació social, política i econòmica d'Espanya els permetés restaurar més endavant la monarquia parlamentària. La República es posà a caminar en el marc de la Constitució monàrquica, tot i que democràtica, del 1869.

La nova República espanyola només va ser reconeguda pels EUA i Suïssa. La resta de cancelleries europees li van fer el buit.

La notícia de la proclamació de la República va ser rebuda a les principals poblacions catalanes, començant per Barcelona, amb celebracions festives i amb grans esperances de poder proclamar la república federal.

El primer Govern provisional de la República va ser presidit per l'advocat català Estanislau Figueras i de Moragas (1819-1882). Figueras, republicà federal de gran prestigi, exercí el càrrec de president del poder executiu de la República del 12 de febrer a l'11 de juny de 1873. Inicialment, va presidir un govern de coalició republicana-radical (febrer-abril de 1873). Després de dos intents de cop d'estat dels radicals (una de les dues principals tendències dels antics progressistes), el 24 de febrer i el 23 d'abril, els radicals van sortir del Govern i van passar a l'oposició. Els republicans federals van formar govern en solitari, i van convocar eleccions a Corts constituents (ara només al Congrés), celebrades el maig de 1873. Els comicis, que foren boicotejats per la resta de forces polítiques (que demanaven l'abstenció), van donar una majoria aclaparadora als republicans, amb una participació baixíssima de l'electorat.

MADRID.—Proclamación de la república por la Asamblea nacional.

Proclamació de la República a l'Assemblea Nacional, a Madrid, l'11 de febrer de 1873. Gravat publicat a *La Ilustración Española y Americana* el 16 de febrer de 1873. Biblioteca de Catalunya

La República només compta, des d'un bon principi, amb el suport dels EUA i de la Confederació Helvètica. La resta d'estats europeus li giren l'esquena. Gravat publicat a *La Flaca* el 28 de març de 1873. Biblioteca de Catalunya

La plaça de Sant Jaume de Barcelona fou escenari de diverses mobilitzacions el mes de febrer de 1873, un cop proclamada la República el matí del dia 12. Pocs dies després, el 21 de febrer, s'hi van concentrar els republicans per proclamar l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola i reclamar la dissolució de l'exèrcit. Gravat publicat a *La Ilustración Española y Americana* el 8 de març de 1873. Biblioteca de Catalunya

Primer Consell de Ministres de la República, presidit per Estanislau Figueras. *La Flaca*, 10 de juny de 1873. Biblioteca de Catalunya

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

Tendències polítiques i univers de partits durant la República (I)

Els partits polítics de la segona meitat del segle XIX eren formacions molt dèbils, inestables, mal estructurades i poc desplegades en el territori. Estaven empeltats de l'insurreccionalisme propi de l'època. Abraçaven amplis espectres ideològics i estaven dividits en faccions enfrontades. No gaudien d'experiència i de cultura democràtica, sinó que eren partits de quadres i cabdillistes.

Aquest era l'univers dels partits polítics en temps de la Primera República, de dreta a esquerra.

Carlins

Són els monàrquics legitimistes i tradicionalistes partidaris de restablir la monarquia amb els descendents del príncep Carles, germà del rei Ferran VII. En origen, de tendència absolutista i partidaris de l'antic règim, oposats al liberalisme i al parlamentarisme. Durant el Sexenni Democràtic crearen un partit, la Comunió Tradicionalista (1869), d'ideologia ultracatòlica. Alternaren la participació en les eleccions amb la seva habitual estratègia insurreccional. Durant la Primera República estigueren alçats en armes contra el Govern (des del 1872, ja en època del rei Amadeu), liderats pel pretendent Carles VII.

Conservadors

Corresponen als monàrquics amb tendències conservadores o liberals moderades. El Partit Conservador (Liberal Conservador) com a tal no es va constituir fins després de la Restauració borbònica del 1875. Durant la Primera República, els conservadors constituïen una amalgama heterogènia de diputats a Corts, alguns procedents

dels moderats i de la Unió Liberal, i afins als interessos de l'oligarquia terratinent, colonial (esclavista) i industrial, amb el suport de l'alta burgesia i de sectors aristocràtics, de l'exèrcit i l'Església. Inicialment, estaven a l'expectativa de com evolucionaria la Gloriosa, però durant la Primera República es decantaren per la restauració de la dinastia borbònica oficial, en la persona d'Alfons, fill d'Isabel II (per això eren coneguts com a alfonsins). El principal líder conservador durant la República fou Cánovas del Castillo.

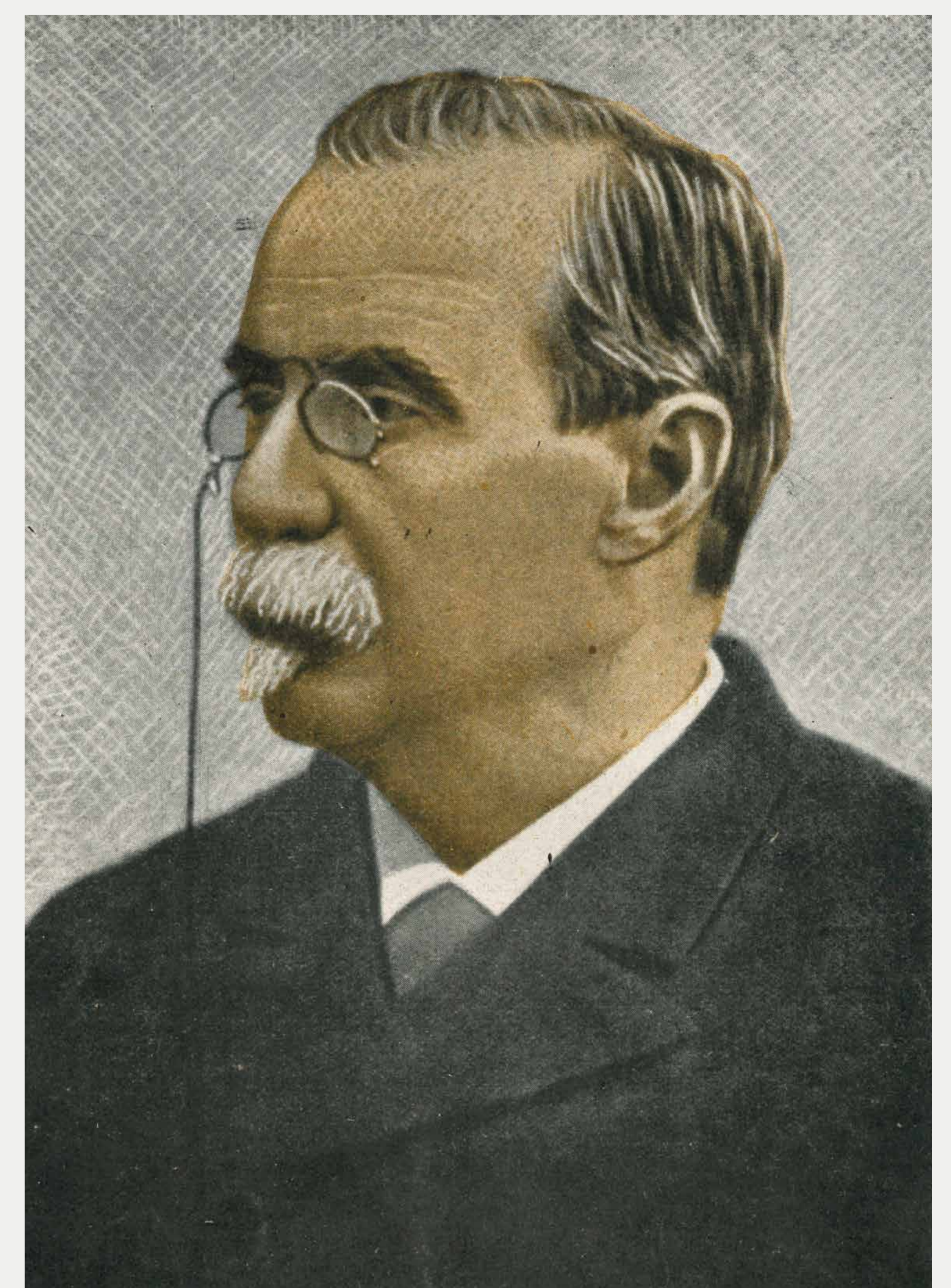
Radicals i constitucionals

El Partit Progressista, que durant el regnat d'Isabel II representava els liberals progressistes avançats, i que va esdevenir el principal impulsor de la revolució de la Gloriosa i dels primers anys del Sexenni Democràtic sota el lideratge del general Prim, es dividí en dues tendències després de l'assassinat del general, el desembre de 1870. L'ala dreta derivà en el Partit Constitucional encapçalat per Sagasta. L'ala esquerra constituí el 1871 el Partit Demòcrata Radical, liderat per Ruiz Zorrilla.

Els dos partits eren en origen partits monàrquics, tot i que antiborbònics, i després de l'abdicació del rei Amadeu acceptaren la República. Defensaven el sufragi universal, els drets i les llibertats, així com la Constitució democràtica del 1869. S'oposaven al federalisme. El Partit Radical va participar en el primer Govern provisional de la República juntament amb els republicans federals, fins que van ser expulsats després d'organitzar dos intents de cop d'estat de signe antifederal. El Partit Radical va passar a l'oposició, i ràpidament es va anar desintegrant a causa de les lluites internes.

Retrat del pretendent carlí al tron d'Espanya, Carles Maria dels Dolors de Borbó i d'Àustria-Este (1848-1909) —Carles VII per als carlins—. Dibuix de S.M. TERSA publicat a *El Lío*, núm. 7 (21) 18 d'abril de 1874, pàg. 2-3. Biblioteca de Catalunya

Antonio Cánovas del Castillo, líder dels conservadors. Dibuix acolorit sobre fotografia, extret de l'opuscle publicat a Barcelona a principis de segle XX, dins la sèrie «Hombres Célebres», amb una breu biografia de Cánovas escrita per Augusto Riera. Fons Família Vinyes-Roig.

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

Tendències polítiques i univers de partits durant la República (II)

Republicans

El Partit Republicà Democràtic Federal, hegemònic durant la República (tot i no tenir majoria a les Corts que la van proclamar), s'havia creat com a tal el 1868, després del triomf de la Gloriosa, com a continuació del Partit Democràtic fundat el 1849. Dins del partit coexistien moltes tendències, la qual cosa va agreujar la inestabilitat política de la República.

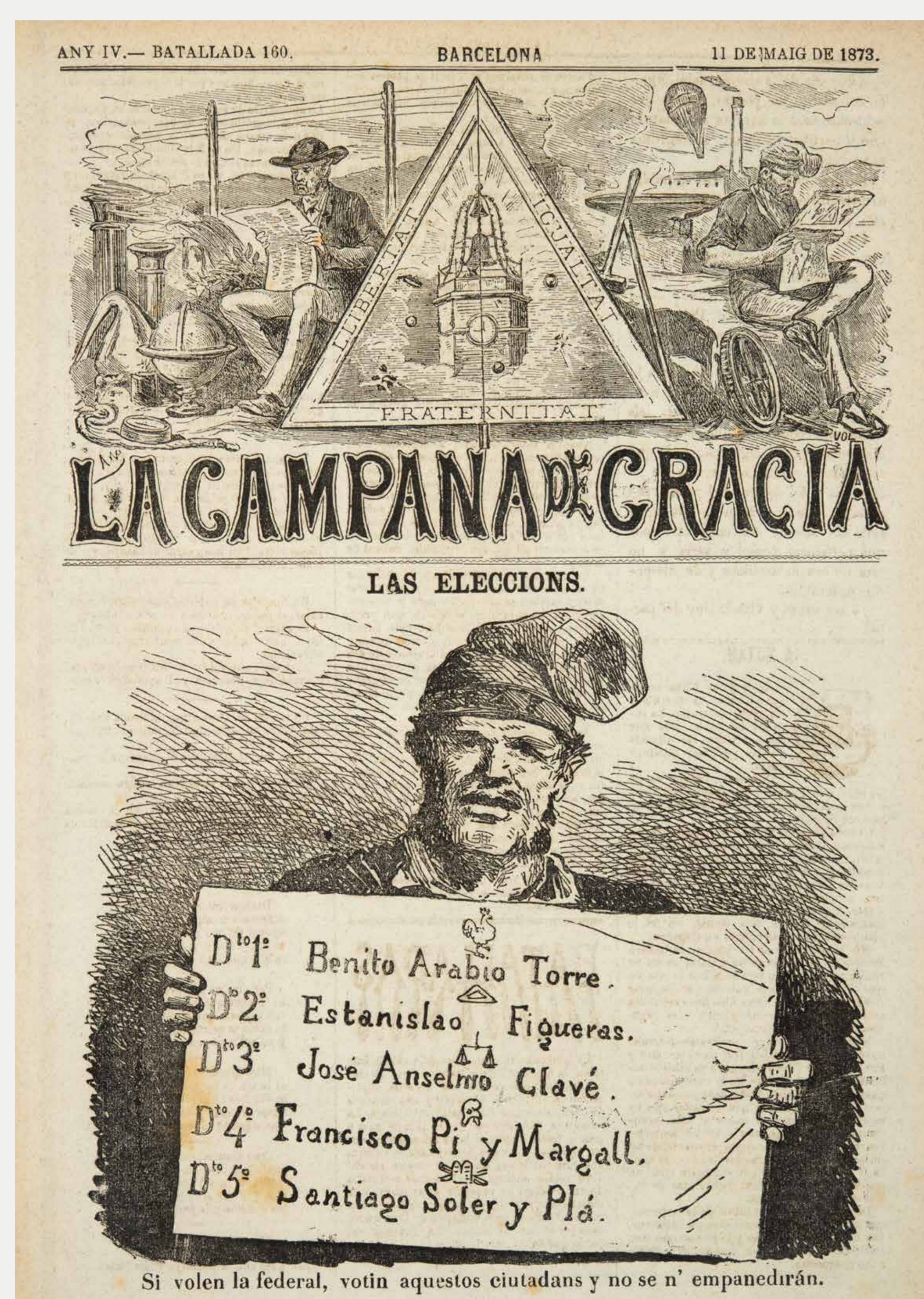
Inicialment, els federals eren el nucli majoritari (dividits entre benèvols, o possibilistes, i intransigents), però la impotència dels primers governs de la República, liderats per Figueras i Pi i Margall, davant els embats dels carlins i del cantonalisme —atíat pels mateixos intransigents— va fer decantar el Govern progressivament cap als republicans més moderats, encapçalats pel filòsof Nicolás Salmerón, i els més conservadors i explícitament nacionalistes espanyols, dirigits per Emilio Castelar. Aquests preferien posposar la federació i adoptar poders extraordinaris des del Govern per fer front als aixecaments carlí i cantonal, limitant els drets individuals. Els intransigents, en canvi, volien proclamar el federalisme des de baix, a partir de mobilitzacions al carrer.

Els republicans tenien un programa polític clarament democràtic: sufragi universal (masculí), llibertats individuals (premsa, reunió i as-

sociació; de culte; lliure comerç; propietat privada) i profundes reformes socials, així com de l'exèrcit. El seu programa federal implicava la creació de l'Estat a partir de la federació de les províncies, de baix a dalt. El principal dirigent del partit fou Francesc Pi i Margall

Obreristes (internacionalistes)

El 1870, diverses societats obreres i camperoles funden la Federació Regional Espanyola (FRE) de l'Associació Internacional del Treball (AIT), o simplement, la Primera Internacional. L'ala bakuninista o antiautoritària —enfrontada a la marxista— va ser la que impulsà l'organització de la FRE de l'AIT, que inicialment estava molt vinculada als republicans federals. Els internacionalistes bakuninistes eren profundament insurreccionals, i en això coincidien amb els republicans intransigents. Però, malgrat que l'AIT preconitzava l'abstenció política, molts internacionalistes votaven els republicans. Els internacionalistes eren partidaris del col·lectivisme i estaven en contra de la propietat privada; en això discrepaven dels republicans, més proclius a l'individualisme i el cooperativisme, als quals identificaven com a burgesos. Durant la República, protagonitzaren vagues i insurreccions (l'esdeveniment més rellevant foren els fets d'Alcoi o revolució del petroli del juliol de 1873) i participaren de les revoltes cantonalistes.

Candidatura Republicana-Federal a Barcelona, a les eleccions de l'11 de maig de 1873. Gravats publicats a *La Campana de Gràcia* l'11 de maig de 1873. Biblioteca de Catalunya

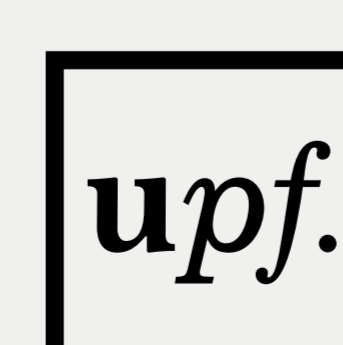
Els principals dirigents polítics en els diferents períodes del Sexenni Democràtic. La primera vinyeta correspon a la Gloriosa i al Govern Provisional (1868-70); la segona, a la monarquia d'Amadeu I (1870-73); la tercera, a la República democràtica (1873), i la quarta, al període republicà autoritari (1874). La suma dels quatre III dona XII, és a dir Alfons XII, monarca que acabaria governant el regne d'Espanya el 1875. Dibuix publicat a *La Madeja* (30 de gener de 1875) pàg. 2-3. Biblioteca de Catalunya

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

La tercera Guerra Carlina a Catalunya

La República pateix una conjuntura bèl·lica i d'inestabilitat que no li permet controlar tots els territoris d'Espanya. Va haver de fer front a la Guerra de Cuba, iniciada el 1868, a la Tercera Guerra Carlina, des del 1872, i, a partir del juliol de 1873, a les insurreccions cantonals.

Davant la designació d'Amadeu I com a rei d'Espanya, els partidaris de la dinastia carlina, liderats pel pretendent conegut pels seus partidaris com a Carles VII, promogueren un nou embat contra el règim monàrquic vigent. El 21 d'abril de 1872 s'iniciava la Tercera Guerra Carlina als crits d'«¡Abajo el extranjero!» i «¡Viva España!», amb aixecaments al País Basc, Navarra i Catalunya, com també amb petits focus al País Valencià, Aragó i Andalusia. Tanmateix, a Catalunya l'aixecament carlí s'havia iniciat dies abans, el 7 i 8 d'abril de 1872.

A Catalunya, la guerra va tenir un protagonisme especial, atès que bona part del territori català estava en mans dels carlins. La guerra civil contraposava l'anticlericalisme predominant en bona part de la població urbana enfront dels partidaris d'una interpretació integrista del catolicisme. D'altra banda, els carlins reivindicaven també els antics furs, i a Catalunya, revertir el decret de Nova Planta del 1716. Els carlins arribarien a ocupar ciutats com Berga, Vic, Olot i la Seu d'Urgell, i dugueren a terme ràtzies i saquejos en poblacions propes

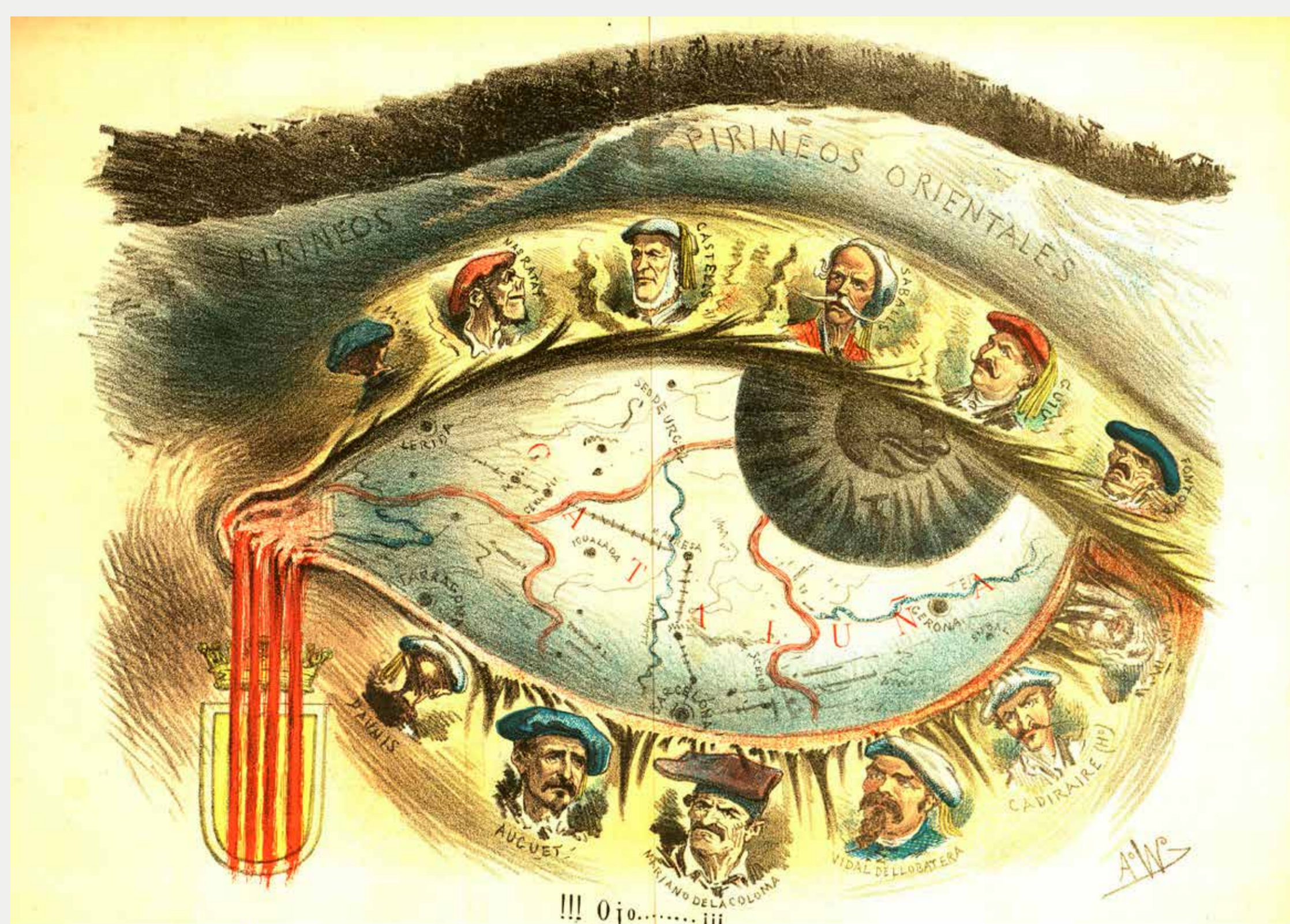
a Barcelona com Igualada, Manresa, Granollers, Sabadell, Castellarçol, Molins de Rei i Mataró, entre d'altres. Aquest fet contribuï a moderar els intents de proclamació de l'estat federal a Barcelona davant l'absoluta prioritat de fer front als carlins.

A la primavera de 1873, la guerra reprenia el seu curs amb força intensitat. Entre el bàndol carlí destacà el general Francesc Savalls i Massot (1817-1885), amb importants victòries. Al bàndol liberal, el general Josep Cabrinetty i de Cladera (1822-1873), que gaudia d'una gran popularitat a Catalunya, va morir a la batalla d'Alpens el 12 de juny de 1873.

El 3 d'abril de 1873 s'organitzà a Barcelona una manifestació en la qual es demanava a la Diputació de Barcelona, en nom del poble, una mobilització general que posés fi a la Guerra Carlina.

Les columnes de voluntaris republicans federals catalans, armades per les diputacions, van combatre els carlins en una duríssima guerra civil.

La Carlinada finalitzà, a Espanya, el febrer de 1876, i a Catalunya, a l'estiu de 1875, ja en ple regnat d'Alfons XII. Havien estat tres anys de guerra civil a Catalunya.

Principals comandaments militars carlins a Catalunya. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 6 de febrer de 1873. Biblioteca de Catalunya

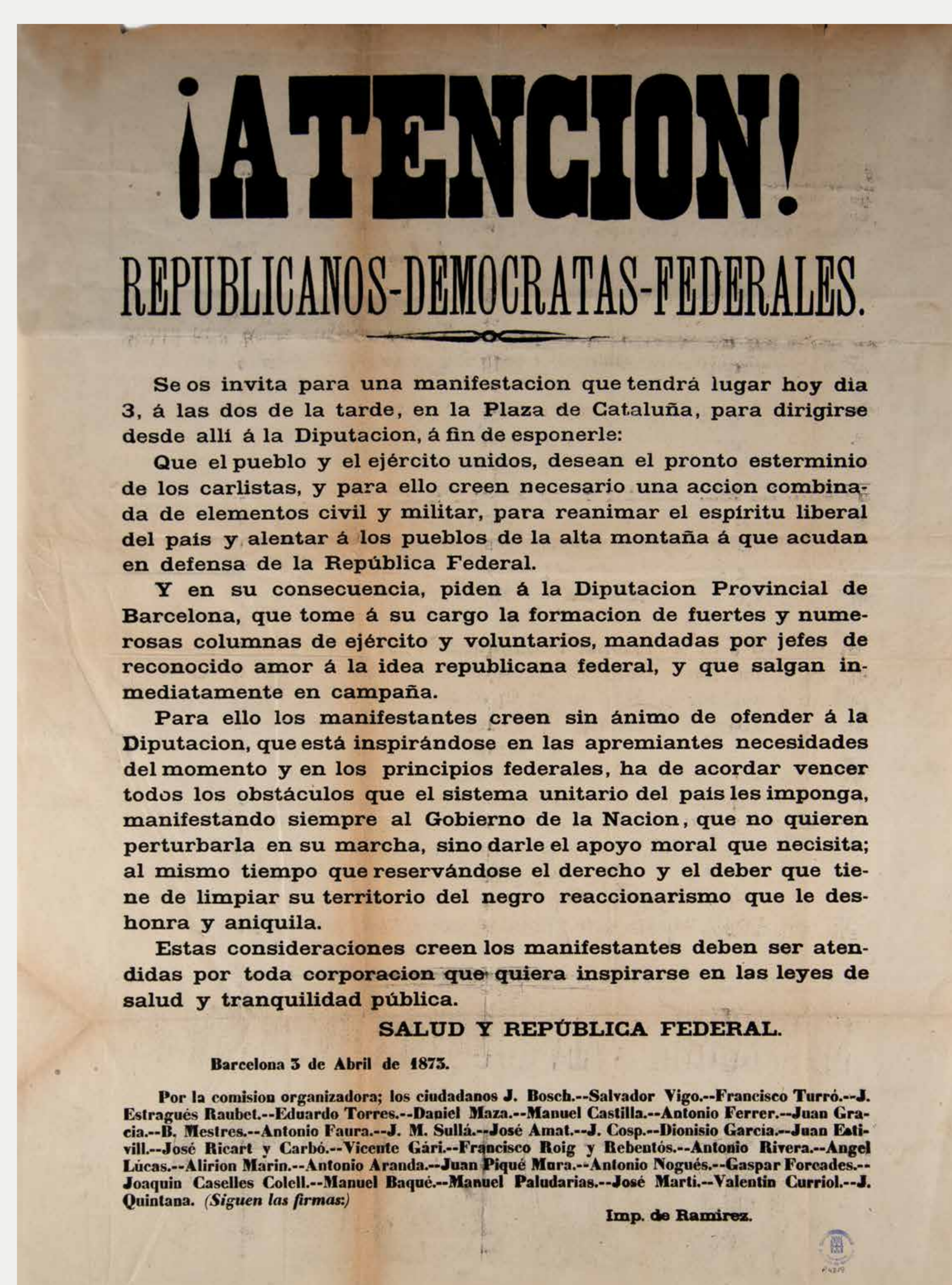
Al·legoria a la guerra civil que es vivia a Catalunya durant la República. Dibuix de Tomàs Padró. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 24 d'abril de 1873. Biblioteca de Catalunya

Carles, el pretendent al tron, amb els oficials de l'estat major de l'exèrcit carlí. Fotografia d'autoria desconeguda. Arxiu General de la Diputació de Barcelona

Voluntaris republicans cridats per una jove República a lluitar contra l'exèrcit carlí. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 31 de maig de 1873. Biblioteca de Catalunya

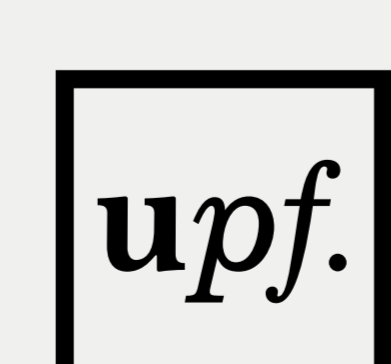
Convocatòria de la manifestació de republicans demòcrates i federals, a Barcelona, el 3 d'abril de 1873, demanant a la Diputació de Barcelona la mobilització general i la creació de columnes de voluntaris per anar a lluitar contra l'exèrcit carlí. Arxiu General de la Diputació de Barcelona

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

La presidència de Figueras.

Els intents de proclamació de l'Estat català federal

La tot just nascuda República encara no havia definit la forma d'estat. Dins el republicanisme hi havia dos grans bàndols, els que defensaven una república federal i els que la defensaven unitària. Aquests darrers rebien el suport, com a mal menor, dels monàrquics i dels radicals, encara majoritaris a l'Assemblea Nacional. Un cop elegides el maig de 1873, les noves Corts constituents, de majoria republicana i federal, van proclamar la República federal el 8 de juny. La seva materialització depenia de la nova constitució republicana, que la cambra va començar a elaborar, sense arribar a aprovar-se mai.

Quan arribà a Catalunya la notícia de la proclamació de la República, els federalistes van impulsar la proclamació de l'Estat català (inicialment de Barcelona) per garantir que des d'un primer moment la República fos federal. Els intents van ser nombrosos i foren impulsats des de la Diputació Provincial de Barcelona. Però entre els republicans catalans hi havia un important sector que propugnava, primer, establir el nou govern i fer front a l'amenaça carlina.

En conseqüència, la Diputació de Barcelona acordà, els mesos de febrer i març, el control de l'exèrcit i, fins i tot, la seva dissolució

(que s'aprovà però no es materialitzà) i la seva substitució per un cos de milícies voluntàries (els Guies de la Diputació) al servei de la República. La Diputació, durant tot el període, armà i organitzà diversos batallons de voluntaris contra les columnes carlines.

Davant la situació creada a Barcelona, Figueras es desplaçà a la capital catalana per aturar la proposta de proclamar l'Estat català i resoldre el divorci entre l'exèrcit i la Diputació. El 12 de març, Figueras presidí una sessió extraordinària de la Diputació de Barcelona en la qual van participar delegacions de les restants diputacions provincials catalanes i de les Balears, que no eren partidàries de la dissolució de l'exèrcit mentre durés la guerra contra els carlins. Els diputats, temorosos de la caiguda de Figueras i de la República, van congelar la proclamació de l'Estat català i feren confiança al Govern central.

L'11 de juny, davant la inestabilitat política, Estanislau Figueras deixà la seva dimissió per escrit al seu despatx i se'n anà a París. Figueras hauria dit al Govern, en català: «Senyors, estic fins als collons de tots nosaltres». Finalment, la dimissió/fugida de Figueras implicà que el també català Francesc Pi i Margall esdevingués el segon president de la República.

República unitària o República federal. Els republicans catalans van ser favorables al federalisme com a instrument per articular la jove República. Il·lustració de Tomàs Padró publicada a *La Flaca* l'1 de maig de 1873. Biblioteca de Catalunya

Segell del Comitè Provincial Republicà Democràtic Federal de Barcelona. Arxiu General de la Diputació de Barcelona

Il·lustració on es mostren les masses a favor de la República federal. És una de les primeres representacions gràfiques d'una bandera tricolor, que no va ser mai l'oficial de la Primera República Espanyola (va continuar sent la *rojigualda*). *La Flaca*, 2 de juliol de 1873. Biblioteca de Catalunya. A Barcelona, tenim constància que es va enarborar una bandera tricolor amb els colors blau, blanc i vermell

Insignia dels diputats de la Diputació republicana de Barcelona, feta el 1873 per l'artista Francesc Soler i Rovirosa. Arxiu General de la Diputació de Barcelona

Les tres premisses de la presidència d'Estanislau Figueras: ordre, llibertat i justícia. *La Flaca*, 20 de març de 1873. Biblioteca de Catalunya

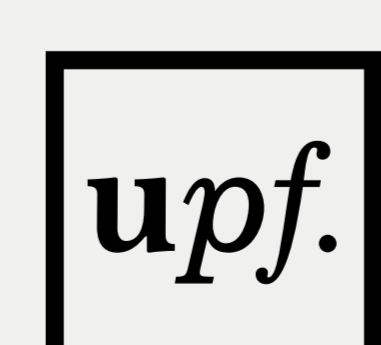
Bandera federal custodiada al Museu d'Història de Barcelona - MUHBA (núm. inv. 11469). Presenta els colors blau, blanc i vermell. Foto: Jordi Puig (MUHBA)

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

Els governs de Pi i Margall i Salmerón.

La insurrecció cantonal

Francesc Pi i Margall (1824-1901) fou el segon president de la República i el seu mandat va durar un mes i escaig, de l'11 de juny al 18 de juliol de 1873. De fet, Pi i Margall ja havia estat, com a ministre de Governació, el principal actiu de la presidència de Figueras. Ara, amb unes Corts ja favorables, impulsà la nova Constitució federal i accelerà el seu pla de reformes, sense èxit. El seu objectiu era construir l'Estat federal des de dalt, sense aldarulls, però tenia els republicans federals intransigents en contra.

Finalment, Pi i Margall perd la direcció del Govern pel fet de no poder controlar les mobilitzacions obreres dirigides pels internacionalistes, algunes violentes, com els fets d'Alcoi (revolució del petroli, del 8 al 12 de juliol), ni tampoc els embats dels intransigents i del moviment cantonal que esclata el 12 de juliol. Pi i Margall no volia emprar mà dura contra els cantons rebels.

Els cantons eren la concreció de la voluntat dels intransigents de transformar Espanya en una federació des de baix, és a dir, per la iniciativa dels territoris que l'havien de formar. El 12 de juliol, la ciutat de Cartagena es proclamava cantó federal, amb el suport militar i de l'armada, estacionada al port. El moviment cantonalista es va estendre a Múrcia i a diverses ciutats valencianes i andaluses, així com breument a algunes poblacions castellanes. En canvi, els republicans catalans no s'hi afegiren, ja que prioritzaren la guerra

civil contra els carlins, que controlaven bona part de Catalunya. El moviment fou sufocat per l'exèrcit i, al setembre, només resistia Cartagena, que aguantà un duríssim setge fins que capitulà el 14 de gener de 1874.

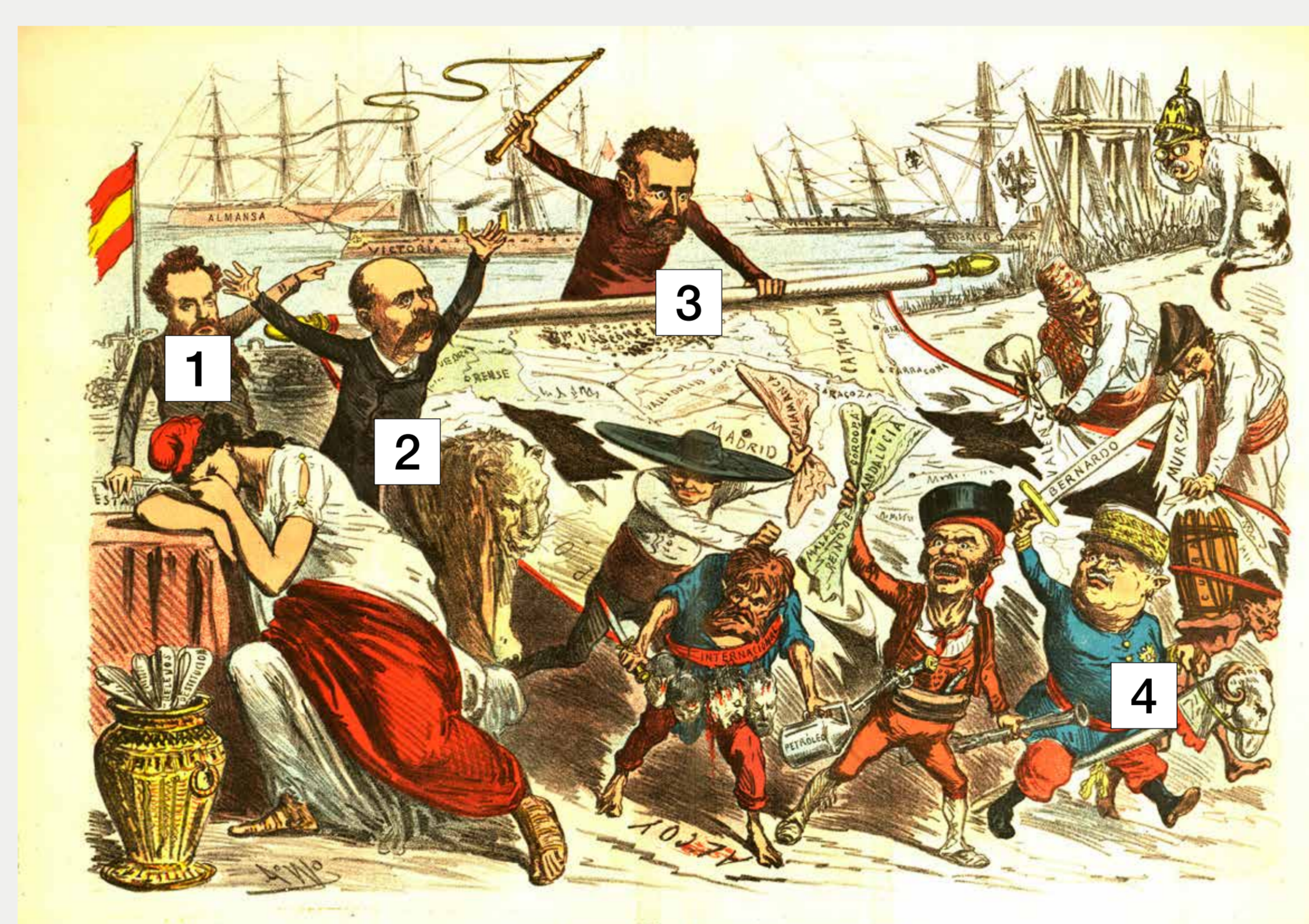
Les guerres civils amb carlins i cantonalistes van tornar a donar rellevància als militars. L'exèrcit adquiria més protagonisme, mentre que la divisió del país creixia i el suport a la República democràtica minvava.

El 18 de juliol de 1873, Nicolás Salmerón y Alonso (1838-1908) substituï Pi i Margall com a president i cap de govern de la República. Salmerón era un republicà de tarannà centralista vinculat al corrent filosòfic del krausisme. Durant la seva etapa al capdavant del Govern, va posposar les reformes proposades pel seu antecessor i va prioritzar recuperar l'ordre. La seva prioritat fou sufocar militarment els cantons sollevats, a més de continuar la guerra contra els carlins.

L'agost de 1873, el Govern havia abolit la pena de mort, però poc després, per restablir l'ordre a l'exèrcit, l'Assemblea constituent la va reintroduir. Com que el president Salmerón n'era contrari, el 7 de setembre va dimitir com a cap de la República en negar-se a signar unes sentències de mort.

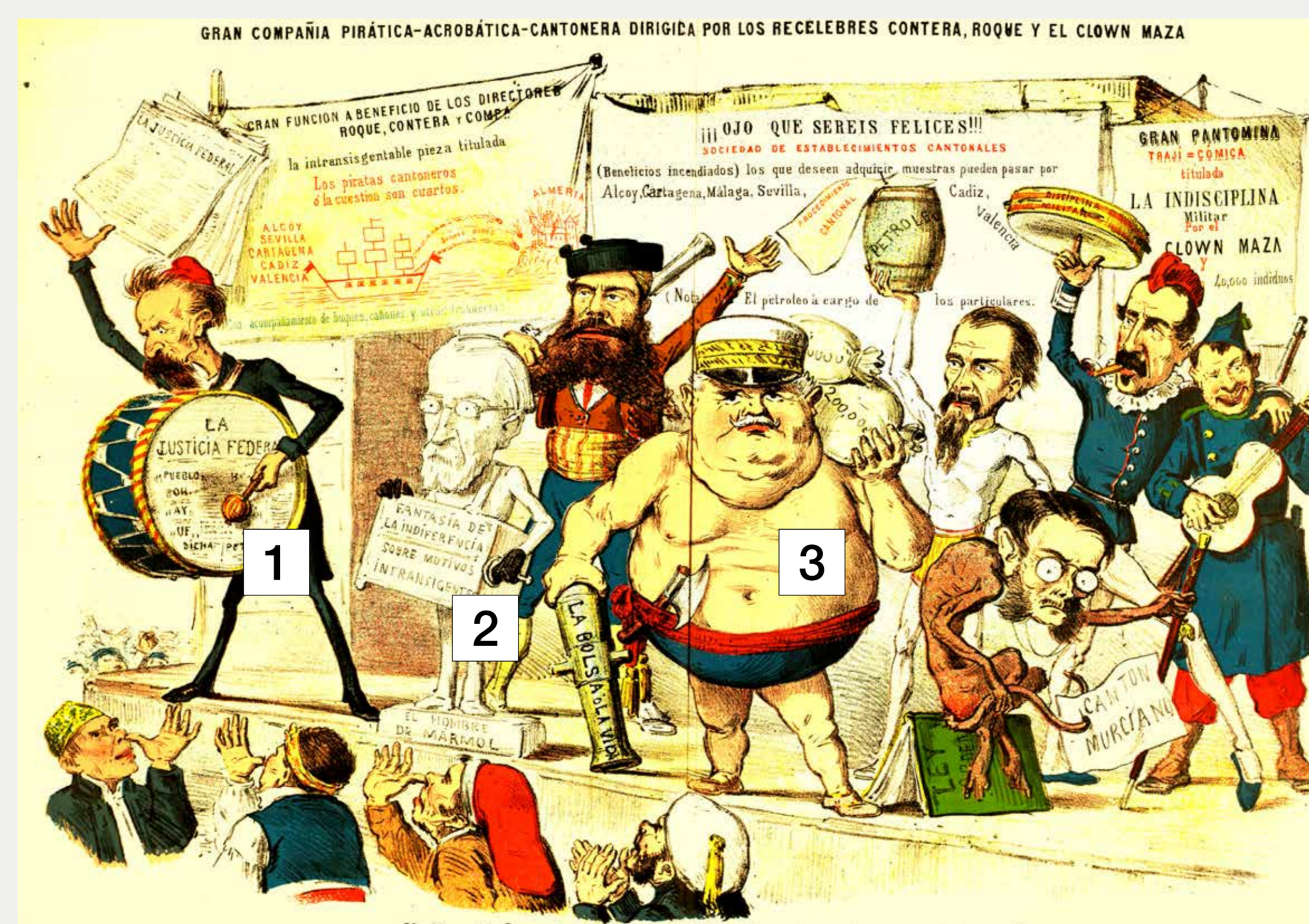
Francesc Pi i Margall, impossibilitat de fer front als múltiples problemes que patia la República, dimití del càrrec de president el 18 de juliol de 1873. Personatges: 1. Emilio Castelar. 2. Francesc Pi i Margall. 3. Juan Contreras. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 9 de juliol de 1873. Biblioteca de Catalunya

La proclama cantonal de Cartagena va tenir un efecte d'òmino en diverses ciutats espanyoles. Personatges: 1. Santiago Soler i Pla, ministre d'Ultramar. 2. Emilio Castelar. 3. Nicolás Salmerón. 4. Juan Contreras. A baix, els intransigents. Al mig, els «petroliers» (incendiàries); a l'esquerra, la República plora; a la dreta, els independentistes cubans. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 6 d'agost de 1873. Biblioteca de Catalunya

Nicolás Salmerón es mira atònic l'estat del país. Va dimitir el 7 de setembre de 1873; encara no feia dos mesos que ocupava el càrrec. Personatges: 1. Emilio Castelar. 2. Nicolás Salmerón. 3. Roque Barcia. 4. El general Juan Contreras. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 28 d'agost de 1873. Biblioteca de Catalunya

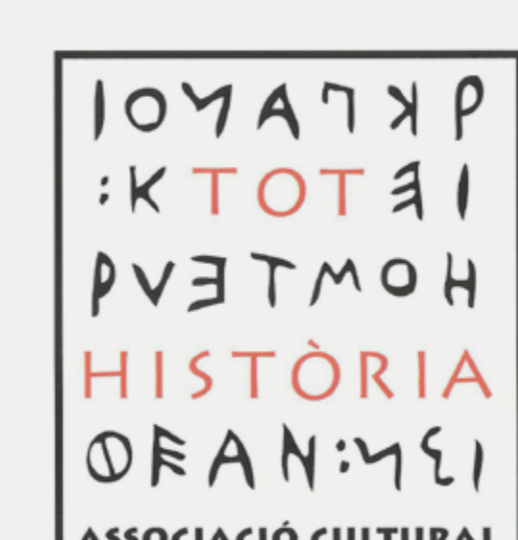
Il·lustració que fa burla del fet cantonal com si fos un espectacle teatral. Personatges: 1. Roque Barcia, republicà intransigent i cantonalista. 2. Francesc Pi i Margall. 3. El general Juan Contreras. *La Flaca*, 14 d'agost de 1873. Biblioteca de Catalunya

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

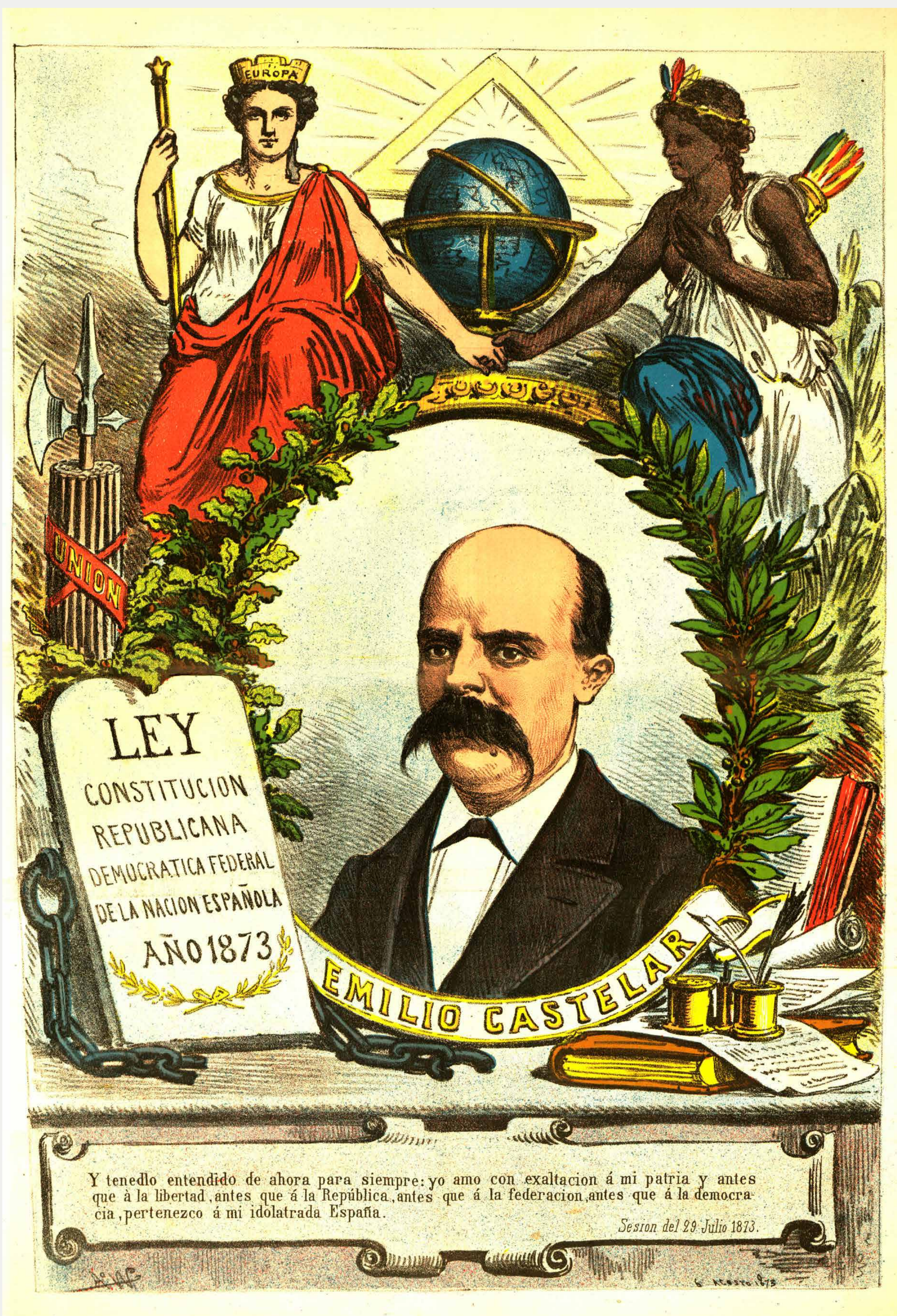
La presidència de Castelar i la fi de la República democràtica

El president Salmerón va ser substituït per Emilio Castelar y Ripoll (1832-1899), a proposta del mateix Salmerón, el 18 de setembre de 1873.

Castelar era un republicà de tarannà conservador i centralista que va seguir la política del seu antecessor, tot reforçant la deriva autoritària del Govern amb l'assoliment de plens poders, amb l'excusa de les revoltes cantonalistes. Engegà tot un seguit de reformes per concentrar encara més el poder en el Govern central. Per exemple, va recuperar l'estructura orgànica i les ordenances de l'exèrcit anterior a la República i va impulsar nous reclutaments forçosos a fi de fer front a les guerres carlina i cubana. Paral·lelament, dissolgué les milícies republicanes de voluntaris. Moltes corporacions locals també van ser dissoltes i els federals foren substituïts per monàrquics, radicals i republicans unitaris. També s'incrementà el control de la premsa. D'altra banda, les relacions entre obrers i patrons empitjoraren. El 20 de setembre de 1873, el Govern decretà la suspensió de l'Assemblea i de les garanties constitucionals. Castelar governà amb poders especials i per decret, fins al 2 de gener, quan les Corts van ser restablertes.

A Barcelona, el 7 de setembre, el nou governador civil general, Alejo Cañas, dissolgué la Diputació Provincial i substituï els diputats republicans federals per una corporació interina formada majoritàriament per monàrquics.

El 3 de gener de 1874, el general Manuel Pavía encapçalà un cop d'estat i dissolgué les Corts republicanes, que s'havien reunit per debatre una moció de censura a Castelar, que va perdre. El general Pavía, que era republicà, pretenia un govern de concentració deixant fora tant els carlins com l'ala esquerra i federal dels republicans. Tant ell com el general Francisco Serrano van vetar la proposta de Cánovas del Castillo de restaurar com a rei Alfons de Borbó, exiliat a París. El mateix dia 3, Serrano formà un govern provisional, i va donar lloc a un nou règim dictatorial republicà, amb majoria de ministres monàrquics. El canvi va ser rebut amb indiferència als carrers, alhora que les manifestacions i els aldarulls en contra del cop van ser escassos i fàcilment reprimits.

Emilio Castelar va seguir la política del seu antecessor, tot reforçant la deriva autoritària del Govern amb l'assoliment de plens poders, per fer front a la Guerra Carlina, la Guerra de Cuba i el setge de Cartagena. En el gravat es destaca el seu discurs del juliol de 1873, on anteposava la pàtria a la república, la federació i la llibertat. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 21 d'agost de 1873. Biblioteca de Catalunya

Emilio Castelar intenta salvar una República que fa aigües. Mentrestant, una multitud d'esdeveniments representats a la il·lustració per les guerres carlines a Catalunya i Navarra i el cantonalisme a Cartagena dificulten el seu mandat. Personatges: 1. El general Juan Contreras. 2. Emilio Castelar, agafant de la mà la República per salvar-la. *La Flaca*, 4 d'octubre de 1873. Biblioteca de Catalunya

El 3 de gener de 1874, el general Manuel Pavía donava un cop d'estat i dissolia les Corts tot just reinstaurades. Il·lustració publicada a *La Madeja Política* el 24 de gener de 1873. Biblioteca de Catalunya

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

La presidència de Francisco Serrano (1874)

El general Francisco Serrano y Domínguez (1810-1885) esdevingué el nou cap d'Estat i de govern. Espanya continuava sent una república, tot i que el general Serrano va governar amb plens poders de manera dictatorial, sense corts i amb una majoria de ministres monàrquics, sobretot del Partit Constitucional, que encapçalava Sagasta. El Partit Republicà Federal, desbarborat, passà a una situació de semiclandestinitat.

El nou Govern suprimí l'Assemblea constituent del 1873 i validà la Constitució democràtica del 1869. Es reforçà encara més l'Estat unitari i centralista i es revertiren algunes de les reformes socials republicanes. L'Església catòlica recuperà bona part de la seva influència.

Pel que fa a la Diputació de Barcelona, s'endurí el seu caràcter conservador i pro monàrquic. La seva gestió era merament administrativa, sense cap mena de pretensió política. La corporació obeí fidelment les instruccions del govern Serrano.

El dirigent monàrquic conservador Antonio Cánovas del Castillo (1828-1897) informava l'exreina Isabel II sobre el govern de Serrano. Isabel havia abdicat, ja el 1870, en favor del seu fill Alfons, i Cánovas, que gradualment anava guanyant influència i suports,

impulsava la restauració de la monarquia borbònica en la persona del futur Alfons XII, exiliat a París.

La República autoritària finalitzà el 29 de desembre de 1874 amb el pronunciament del general Arsenio Martínez Campos Antón (1831-1900), a Sagunt. Alfons XII fou proclamat monarca el 14 de gener de 1875. Començà el llarg període polític conegut com a Restauració.

Enrere quedava la curta experiència frustrada de la Primera República. Una experiència que la historiografia del segle xx ha titllat de fracassada, caòtica, convulsa, anàrquica i utòpica. Però, en realitat, el republicanisme federal tenia un programa democràtic sòlid i va plantejar i en alguns casos assolir reformes tant socials com administratives realment eficients, que van deixar empremta. Això sí, el seu programa socioeconòmic era ambigu, perquè deixava als estats federats plena sobirania en aquesta qüestió. La Primera República va ser una escola de ciutadans responsables, de democràcia directa i de participació política.

Caldria esperar cinquanta-vuit anys per a una nova proclamació republicana, la Segona República, a l'Estat espanyol. Però aquesta és una altra història.

El nou govern de Francisco Serrano. Encara duen el barret frigi republicà. Personatges: 1. José Echegaray y Eizaguirre. 2. Práxedes Mateo Sagasta. 3. Juan Bautista Topete. 4. Eugenio García Ruiz. 5. Juan Zavala de la Puente. 6. Víctor Balaguer i Cirera. 7. Francisco Serrano Domínguez. 8. Cristino Martos Balbi. Il·lustració publicada a *La Madeja Política* el 17 de gener de 1874. Biblioteca de Catalunya

La República escappa l'arbre del poder absolut del govern de Francisco Serrano. Personatge: 1. Francisco Serrano. Il·lustració publicada a *La Madeja Política* el 2 de maig de 1874. Biblioteca de Catalunya

Antonio Cánovas del Castillo i la reina Isabel exposen al dictador republicà Francisco Serrano la tria d'Alfons de Borbó com a nou monarca espanyol. Personatges: 1. Francisco Serrano. 2. Antonio Cánovas del Castillo. 3. Alfons XII. 4. Isabel II. 5. La República. *La Madeja Política*, 24 d'octubre de 1874. Biblioteca de Catalunya.

El general Arsenio Martínez Campos (a la dreta), artífex de la restauració borbònica en la persona d'Alfons XII (retrat). Enrere quedava el Sexenni Revolucionari i s'obria un nou règim dinàstic. *La Madeja Política*, 7 de febrer de 1875. Biblioteca de Catalunya

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

La Guerra de Cuba

Cuba, amb Puerto Rico, era una de les darreres possessions colonials espanyoles, i la més rendible. A Cuba es mantenia vigent l'esclavitud, abolida en altres colònies, a causa de la pressió de l'oligarquia colonial, que constituïa un lobby molt poderós.

La Guerra dels Deu Anys va tenir lloc entre el 1868 i el 1878. La República heretà dels governs anteriors del Sexenni aquesta guerra d'alliberament i civil de Cuba.

La màxima autoritat a l'illa del Carib era el capità general, designat directament pel govern de torn. El capità general governava amb un poder gairebé absolut i, a vegades, sense el consentiment dels seus superiors. Era notori que les autoritats espanyoles a l'illa aprofitaven els seus mandats per enriquir-se.

El nou Govern republicà no va ser capaç de canviar aquesta manera de fer i va seguir confiant la governació als militars, que van continuar afavorint els interessos dels propietaris i reprimint la causa independentista.

El 31 d'octubre de 1873, sota la presidència de Castelar, es produí una greu crisi diplomàtica entre Espanya i els EUA per l'inci-

dent amb el vaixell nord-americà *Virginius*, que fou capturat per l'embarcació de l'armada espanyola *Tornado* perquè transportava reforços i armament per als rebels. El vaixell capturat va ser conduït a Cuba, on cinquanta-tres dels seus tripulants foren afusellats sense el consentiment del Govern de Madrid. Aquesta crisi podria haver generat un conflicte bèl·lic entre la República espanyola i els EUA, un dels pocs països que l'havien reconegut. En aquesta ocasió, la crisi es va resoldre diplomàticament.

La primera Guerra de Cuba va ocasionar més de cent mil baixes de soldats espanyols, entre morts i ferits, la majoria per malaltia. Bona part de les tropes espanyoles eren quintos forçosos, atès que no havien pogut pagar la quota que els podia redimir. Els governs del Sexenni i de la República fracassaren en l'abolició de les quintes, una vella reivindicació democràtica, atesos els múltiples fronts militars que van haver d'afrontar, a Cuba, i a la península, contra carlins i cantonals.

La primera Guerra de Cuba finalitzà amb la Pau de Zanjón (Camagüey, Cuba), signada el 10 de febrer de 1878 entre els insurrectes i el capità general de Cuba, Arsenio Martínez Campos.

Embarcament dels voluntaris catalans per a la Guerra de Cuba al port de Barcelona. Molts hi perdrien la vida. Pintura a l'oli de Ramon Padró i Pedret. Museu Marítim de Barcelona. Núm. inv. 6118. (Aquest oli fou publicat a *La Il·lustración Española y Americana* el 25 de desembre de 1869)

La República negra enarbora una bandera espanyola amb l'expressió «Libertad». Personatges: 1. Francisco Serrano. 2. Alfons XII, encara aspirant al tron. 3. Carlins. 4. Cristino Martos. 5. Estanislau Figueras. Il·lustració publicada a *La Flaca* el 16 de gener de 1873. Biblioteca de Catalunya

L'afer del *Virginius*, el vaixell amb bandera dels EUA capturat per l'armada espanyola el 31 d'octubre de 1873, tractat en quatre vinyetes. A la vinyeta 3 hi trobem l'ambaixador nord-americà, Daniel Sickles, amb el president de la República, Emilio Castelar. A la vinyeta 4 apareix Santiago Soler i Pla, ministre d'Ultramar. (pàg. 64) Il·lustració publicada a *La Madeja Política* el 29 de setembre de 1873. Biblioteca de Catalunya

Els interessos a l'illa de Cuba de les elits colonials repercutiren en l'esfera social i política d'aquest territori espanyol. *La Flaca*, 25 de setembre de 1869. Biblioteca de Catalunya

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Diputació
Barcelona

El moviment obrer durant la Primera República

Al darrer terç del segle XIX, Catalunya es convertí en la *fàbrica d'Espanya*. A la capital catalana i la rodalia s'hi instal·laren grans indústries. Aquest fet comportà una onada immigratòria des del rerepaís i d'altres regions d'Espanya vers les zones industrialitzades.

La majoria de la població catalana era, a les zones rurals, camperola, i a les zones industrials, obrera i menestral. Les condicions laborals eren dures, amb jornades llargues i jornals minsos. S'abusava del treball infantil i les dones cobraven un sou menor als dels homes.

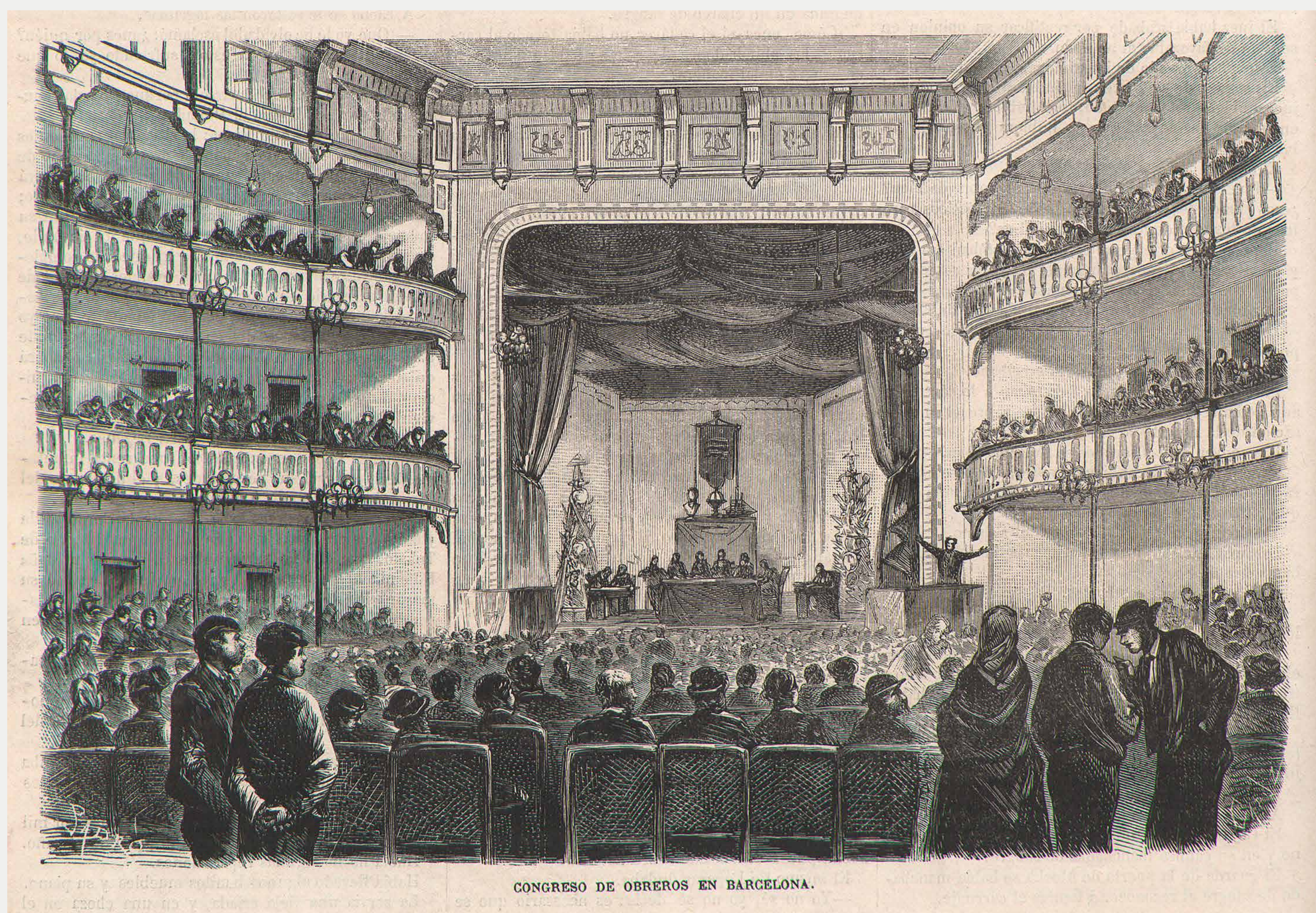
Els obrers s'organitzaren i crearen mutualitats, cooperatives i ateneus populars, per dotar-se d'eines d'assistència social i facilitar l'accés a la cultura general als seus associats i associades. Amb aquests centres també s'incrementava la consciència de classe i, per aquest motiu, les autoritats, sobretot en períodes de predomini dels conservadors, els controlaven i de vegades els clausuraven, com també feien amb els seus periòdics.

Finalment, es crearen, més enllà del fet mutualista i cooperativista, societats obreres, amb l'objectiu de lluitar per millores laborals. Així, el moviment obrer va anar articulant noves organitzacions sindicals,

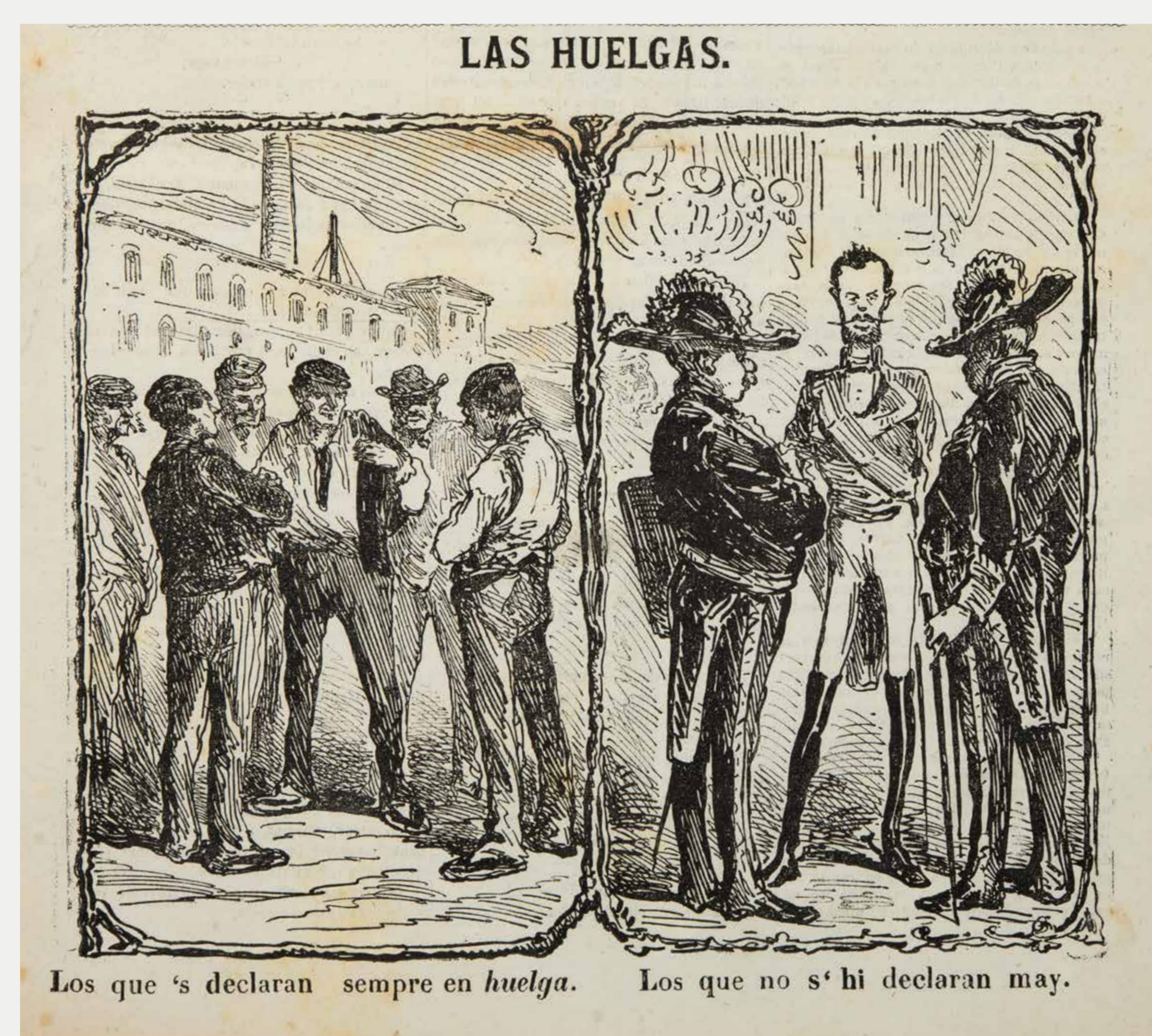
conegudes durant aquells anys com a societats de resistència, que en part s'uniren en la Federació Regional Espanyola de l'Associació Internacional de Treballadors (AIT), constituïda el 1870.

Inicialment, a l'AIT eren hegemònics els anarquistes (bakuninistes). Amb l'arribada de Lafargue a Espanya el desembre de 1871, s'estengué l'ala marxista. Aviat es constituïren dues faccions enfrontades, els aliancistes o antiautoritaris (bakuninistes) i els autoritaris o marxistes, fins al punt que l'any 1873 coexistien dues direccions federals, una aliancista a Alcoi i una altra marxista a València. Els internacionalistes eren collectivistes i s'oposaven a la propietat privada.

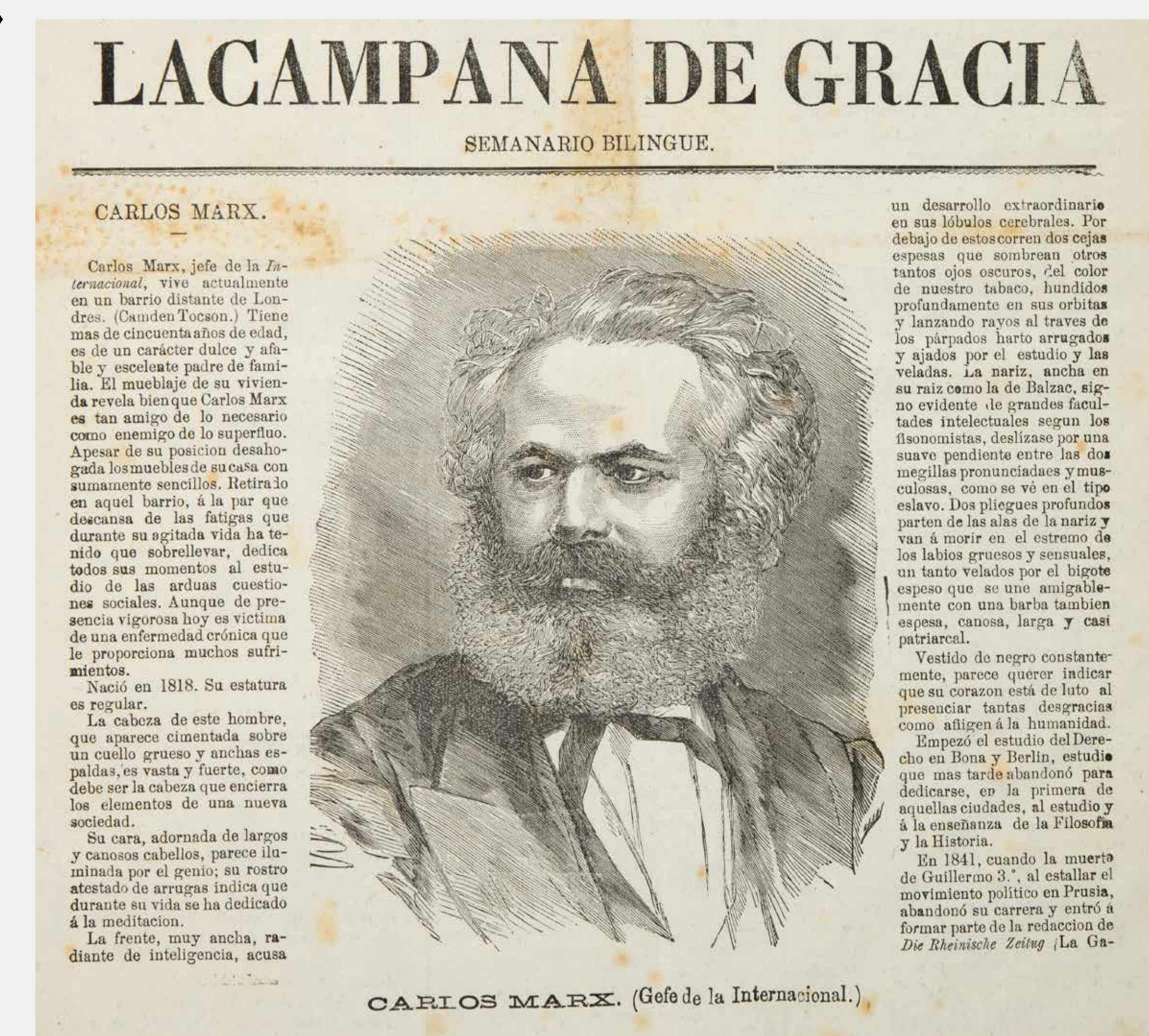
Durant el període de la Primera República, la conflictivitat obrera no va minvar, ja que la nova estructura política, per a molts obrers, continuava en mans de la burgesia. Tanmateix, al principi, la major part de l'obrerisme, sobretot a Catalunya, va donar suport al republicanisme federal, que proposava millores laborals, com la reducció de la jornada laboral o la supressió del treball infantil, però aquestes mesures no arribaren a reeixir.

Congrés Obrer de Barcelona, convocat entre els dies 18 i 25 de juny de 1870. Fou el primer congrés obrer celebrat a Catalunya i a Espanya. Dibuix de Tomàs Padró, publicat a *La Ilustración Española y Americana* el 13 de juliol de 1870. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España

Il·lustració satírica on es veuen els que fan vagues, els obrers, i els que no en fan mai, els militars. Publicat a *La Campana de Gràcia* el 18 d'agost de 1872. Biblioteca de Catalunya

El filòsof alemany, economista i teòric del socialisme, Karl Marx, fou un dels impulsors de l'Associació Internacional de Treballadors (AIT). Aviat fou conegut a Catalunya. Gravet publicat a *La Campana de Gràcia* el 26 de novembre de 1871. Biblioteca de Catalunya

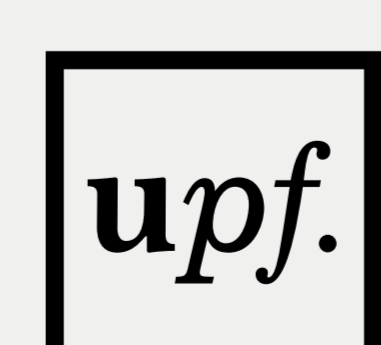
Recreació de l'assassinat de l'alcalde republicà d'Alcoi Agustí Albors en el marc dels fets d'Alcoi. A Alcoi va haver-hi una vaga revolucionària llibertària convocada per l'AIT que va tenir lloc del 8 al 12 de juliol de 1873, i que va obligar la República a reprimir-la mitjançant l'exèrcit. Pintura de J. Alaminos. Làmina cromolitogràfica del Fons Família Vinyes-Roig

Més informació

Accediu als continguts complementaris d'aquest plafó

Organitzadors

Universitat Pompeu Fabra Barcelona

Diputació Barcelona